

***Verbinden vanuit
Vertrouwen en Verantwoordelijkheid***

Coalitieprogramma Venlo 2014 – 2018

PvdA

VenLokaal

1. Inleiding

Vier politieke partijen hebben de handen ineen geslagen om een coalitie met een stevige meerderheid te vormen die het dagelijks bestuur van onze gemeente levert: het college. Vier partijen die de ambitie hebben een stabiele koers uit te zetten. Door deels voort te bouwen op de koers van de afgelopen jaren en door een vernieuwingsimpuls in te brengen die recht doet aan de verkiezingsuitslag. Deze partijen zijn de VVD, het CDA, de PvdA en VenLokaal. Samen vormen wij een raadsmeerderheid van 26 van de 39 zetels in de gemeenteraad van Venlo. Dit document bevat ons coalitieprogramma; onze speerpunten en uitgangspunten voor de komende vier jaar.

1.1 Loslaten in vertrouwen

De afgelopen jaren heeft het gemeentebestuur in een ongekend tempo moeilijke keuzes moeten maken. Keuzes die wenselijk en nodig waren om Venlo voor te bereiden op de toekomst. Maar ook noodgrepen voor de korte termijn, om problemen die veroorzaakt werden door de economische crisis het hoofd te bieden. Deze keuzes en noodgrepen waren niet altijd herkenbaar voor mensen. Werden ook niet altijd begrepen. Zeker niet waar mensen met hun eigen dagelijkse gevolgen van de crisis te maken hadden. Wie heeft er immers boodschap aan maatregelen in verband met toekomstige tekorten op de arbeidsmarkt wanneer hij of zij zelf al langere tijd werkloos is.

Wij willen vaker en beter verantwoording naar de samenleving afleggen over de keuzes die we vanuit het dagelijks bestuur maken. We willen ook meer dan voorheen mensen vooraf betrekken (in co-creatie) bij het maken van deze keuzes. En we willen inwoners de ruimte geven om zelf, vanuit de samenleving, keuzes te maken. We willen loslaten, in vertrouwen op de ander. Dit betekent dat we ook stevig zullen inzetten op minder regels en minder controle. Daarnaast kiezen wij voor het instellen van een ombudsman, zodat constructief naar oplossingen gezocht wordt, in plaats van het standaard toepassen van bezwaarprocedures. Hij of zij adviseert tevens het college over het vereenvoudigen en verduidelijken van regels.

Bij besturen hoort ook het nemen van verantwoordelijkheid voor de toekomst. De grootste uitdaging hierin is de samenleving sterk houden terwijl de samenstelling van de bevolking de komende 15 jaar fors verandert. Het aandeel jonge mensen in de samenleving staat onder druk, terwijl het aantal mensen dat de pensioengerechtigde leeftijd bereikt sterk groeit. Een tekort aan werkgelegenheid op de arbeidsmarkt op de korte termijn, zal hiermee omslaan in een tekort aan arbeidskrachten op de lange termijn. Ons beleid op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, wonen en zorg zijn hierop afgestemd.

1.2 Zorg voor elkaar

Een uitdaging voor de komende jaren is de opgave om de zorg voor doelgroepen kwetsbare inwoners te organiseren, die nu nog onder de verantwoordelijkheid van andere overheden vallen. Ons credo is: wie hulp nodig heeft, zullen we helpen. We moeten dat echter doen tegen aanzienlijk lagere kosten dan er op dit moment door de landelijke en provinciale overheden worden gemaakt. Dat gaat ons lukken. De werkelijke uitdaging ligt in de toekomst, in de opgave waar Venlo over 10 tot 15 jaar vóór staat: de prognose dat de beroepsbevolking in onze regio in deze periode met ongeveer een kwart afneemt, terwijl het aantal mensen boven de 75 jaar en de vraag naar zorg bijna verdubbelen. Daarom is het goed dat deze taken juist nu bij de gemeenten onder worden gebracht. Want het is noodzaak om nú, met de juiste urgentie, die veranderingen in gang te zetten die nodig zijn om ook in de toekomst de juiste hulp te kunnen bieden.

1.3 Toekomstperspectief voor iedereen

Bij het zoeken naar de juiste balans tussen vandaag en morgen is het belangrijk om vooruit te kijken. Er liggen stevige uitdagingen op ons pad, maar wie verder kijkt ziet ook geweldige kansen voor de toekomst van Venlo.

Onze focus zal ten gevolge van de demografische kanteling zoals hiervoor geschetst, versterkt liggen op het binden van werkgevers en banen aan onze regio, die aansluiten op de kwaliteit in onze beroepsbevolking, maar ook het door ontwikkelen van de kwalificaties van de beroepsbevolking door het binden van het juiste onderwijsaanbod. Hier zien wij dan ook kansen. Het einde van de crisis is in zicht, ook voor Venlo. Venlo mag in toenemende mate op aandacht rekenen van bedrijven en onderwijsinstellingen die zich hier willen vestigen. Dat zijn kansen die we snel willen verzilveren en omzetten in werkgelegenheid met toekomstperspectief, voor al onze inwoners van alle achtergronden.

1.4 Leefbaarheid in wijken en kernen

De leefbaarheid in de wijken en kernen van onze gemeente zal meer dan ooit worden vormgegeven in samenwerking tussen gemeente, partners en samenleving. Meer betrokkenheid en eigenaarschap bij mensen levert in onze visie betere resultaten op. Hierbij hoort ook het geven van financiële impulsen aan ontwikkelingen in de leefwereld van mensen. De schaal van de buurt wordt hierin de leidende schaal.

1.5 Positionering en profilering

De richting waarin we Venlo willen door ontwikkelen, is opgetekend in een breed gedragen langetermijnvisie voor de stad en voor de euregio. Belangrijke aandachtspunten op het gebied van stadsontwikkeling en economie blijven het tegengaan van krimp, het aantrekken en vasthouden van hoger opgeleide jongeren en het binden van kennis en ondernemerschap.

Deze thema's worden in de volgende hoofdstukken verder uitgewerkt in concrete aandachtspunten en acties. Daarnaast zullen ook de gevolgen voor de samenstelling van het gemeentebestuur en de financiële borging worden toegelicht.

2. Loslaten in vertrouwen

2.1 Oog en oor voor inwoners

De inwoners van Venlo hebben zowel bij de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014 als in de stadspeiling 2013 het duidelijke signaal afgegeven dat zij behoefte hebben aan een communicatiever gemeentebestuur. Een bestuur dat meer oog en oor heeft voor het dagelijkse leven en de dagelijkse beslommeringen van haar inwoners, en deze beter weet te verbinden aan de keuzes die zij voor de toekomst maakt. Ook hebben onze inwoners behoefte aan een gemeentelijke organisatie die meedenkt en oplossingen aandraagt vanuit de leefwereld van de inwoners en niet (alleen) vanuit de wereld van de overheid.

2.2 Ruimte voor de samenleving

De gemeente blijft verantwoordelijk voor het borgen van basisvoorzieningen. We zien het daarnaast als een belangrijke opgave om mensen meer vooraf te betrekken in besluitvorming, en om ruimte te geven aan de samenleving voor het zelfstandig maken van keuzes en de uitvoering daarvan. We waken hierbij wel dat de keuzes die vanuit de samenleving gemaakt worden, kunnen rekenen op een breed draagvlak. Dit vraagt om een cultuuromslag bij bestuur en organisatie waarbij loslaten in vertrouwen de rode draad is. Loslaten ook in het volle bewustzijn dat daarmee dingen niet altijd zullen lopen zoals we dat zelf hadden gewild of bedacht en er zullen ook dingen fout gaan. Dat risico nemen we. We laten de beheersmatige rol van de overheid zoveel mogelijk los.

Deze nieuwe bestuurscultuur, waarbij de eigen inbreng van de samenleving centraal staat, heeft als gewenste voordelen minder beheerskosten bij de overheid en meer vertrouwen in de uitvoering van de samenleving. Waar nodig stimuleren we die samenleving om een actieve rol op zich te nemen, en ondersteunen we hen in het vervullen van die rol. Zichtbaar en voelbaar in onze dienstverlening, vanuit een positieve houding naar de burger en bedrijfsleven.

2.3 Ruimte aan de werkvloer

De ambtelijke organisatie zal tegelijkertijd in staat moeten worden gesteld om meer mee te denken met burgers en ondernemers. Vanuit de leefwereld van mensen en niet vanuit de systeemwereld van de gemeente. Om mensen te voorzien van positieve adviezen en oplossingen. Daar zullen de ambtelijke organisatie en haar uitvoeringpartners ruim mandaat voor krijgen van het college en de gemeenteraad. Kan iets niet of is het te complex, dan pas zal het college en de raad de knoop doorhakken en een richting aangeven. Ook hier dus: loslaten in vertrouwen, vanuit een positieve grondhouding.

2.4 Samen met inwoners de route bepalen

De afgelopen periode zijn de eerste stappen gezet om tot een andere manier van beleidsvorming te komen. Niet van achter het bureau, maar door interactief, in co-creatie, dat wil zeggen samen met inwoners, bedrijven en instellingen na te denken over de te volgen route. Dat is zowel de politiek als de samenleving goed bevallen en deze lijn zal versterkt worden doorgezet. Ook blijven we regelmatig de mening van onze inwoners peilen.

2.5 De jeugd heeft de toekomst

Venlo heeft er baat bij als jonge mensen met een goede (voor-)opleiding naar onze gemeente komen en hier blijven wonen en werken. Daartoe moeten we eerst weten wat zij belangrijk vinden. We nodigen jongeren daarom uit om deel te nemen aan de Jongerenadviesraad, die via schoolverkiezingen wordt gekozen. Vanuit het beroeps- en wetenschappelijk onderwijs in en buiten Venlo zal een Studentenadviesraad gevraagd worden om de politiek van advies te voorzien.

3. Zorg voor elkaar

3.1 Uitdagingen voor nu en later

Ervoor zorgen dat iedere inwoner van Venlo de zorg en ondersteuning ontvangt die nodig is om menswaardig te leven en naar vermogen mee te blijven doen in de samenleving. Dat is één van de grootste uitdagingen van onze tijd. Niet alleen de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat staat onder druk, ook de mogelijkheid om deze in zijn huidige vorm te kunnen blijven organiseren. Venlo vervult inmiddels een landelijke voortrekkersrol waar het gaat om het anticiperen op het spanningsveld tussen een groeiende zorgvraag en een krimpende beroepsbevolking die deze vraag kan invullen of betalen.

3.2 Goede zorg voor iedereen

Het recht van iedere burger op goede zorg staat niet ter discussie! De formele systemen die de overheid in de loop van tientallen jaren heeft gecreëerd om het zorgstelsel te beheersen wél. Deze systemen zijn gebouwd op een basis van wantrouwen. Ze lijken als belangrijkste doel te hebben om verkeerd gedrag te voorkomen in plaats van gewenst gedrag te stimuleren. We hebben de ambitie, en de overtuiging dat wij er samen met onze inwoners in kunnen slagen, om het zorgstelsel van onderop te transformeren in een stelsel waar professionals maximaal in staat gesteld worden om hun vak uit te oefenen, zonder juk van onnodige bureaucratische verantwoording, en waarin de samenleving maximaal geprikkeld wordt om naar elkaar om te zien en waar mogelijk voor elkaar te zorgen.

3.3 Eenzaamheid bestrijden

Wij hebben het vertrouwen dat de inwoners van Venlo uit het juiste hout zijn gesneden om dit samen met de gemeente en de professionals in zorg en welzijn waar te maken. De kracht van de samenleving wordt versterkt op die plaatsen waar mensen elkaar ontmoeten en hun vrije tijd samen vormgeven. We zullen daarom maximaal inzetten op het bestrijden van eenzaamheid door mensen te verbinden en het verenigingsleven en maatschappelijke organisaties die eenzaamheid tegen gaan, sterk te houden. Voor mantelzorgers gaan we het gemeentelijke beleid evalueren en versterken.

3.4 Bestrijden van Armoede

Het bestrijden van armoede blijft een belangrijk speerpunt. Het huidige armoedebelief zal hiertoe in nauwe samenwerking met het maatschappelijk middenveld en ervaringsdeskundigen worden geëvalueerd en met behulp van het extra budget van ongeveer € 0,5 miljoen per jaar, dat de gemeenteraad met ingang van 2014 beschikbaar heeft gesteld, versterkt worden. De uitvoering zal zoveel mogelijk met inzet vanuit de samenleving zelf worden vormgegeven.

4. Toekomstperspectief voor iedereen

4.1 Betaald werk

Of je het nu links- of rechtsom bekijkt: om een leefbare en zorgzame samenleving mogelijk te maken en op peil te houden, moet er geld verdiend worden. Het beste sociale stelsel is simpelweg het verkrijgen van een baan. Een van de belangrijkste taken voor de korte termijn is het creëren van omstandigheden waaronder iedere inwoner van Venlo maximaal de kans krijgt om het meeste uit zichzelf te halen en daar een goede boterham mee te verdienen.

Op dit moment staan te veel inwoners van Venlo langs de kant in plaats van dat zij actief mee kunnen doen op de arbeidsmarkt. Het stimuleren van werkgelegenheid en arbeidsparticipatie door het binden van passende werkgelegenheid en het matchen van de juiste mensen met de juiste baan in de euregio, heeft daarom de komende jaren de hoogste prioriteit. In strategisch partnerschap met de belangrijkste belanghebbenden op het gebied van werk en inkomen geven we hier de komende periode uitvoering aan.

4.2 Gelijke kansen voor iedereen

We hebben de komende jaren aandacht voor inwoners die voor het verwerven van een volwaardige plek in de samenleving of op de arbeidsmarkt tegen vooroordelen moeten vechten puur op basis van hun achtergrond, kleur, leeftijd, geaardheid of overtuiging.

We schieten daarover niet meer in de kramp maar passen diversiteitsbeleid toe daar waar mensen zonder dit beleid onrecht wordt aangedaan. We zullen actief stimuleren dat de beste man of vrouw overal in de gelegenheid gesteld wordt een baan te bemachtigen, ongeacht zijn of haar achtergrond, kleur, leeftijd, geaardheid of overtuiging. Hiertoe werken we samen met zelforganisaties die hier acties op willen ontplooiën.

Onze principiële overtuiging is dat alle inwoners van Venlo gelijkwaardig zijn. Afkomst speelt geen rol. Wie meer kan dan wat hij of zij doet, zullen we prikkelen. Wie hulp nodig heeft, zullen we helpen. Wie zich misdraagt, zullen we hard aanpakken.

4.3 Ondersteuning voor startende ondernemers

Startende ondernemers en mensen die vanuit een uitkeringssituatie willen gaan ondernemen, krijgen onze steun. Onder andere door middel van een startersfonds. Studenten die een stageplaats of een plek op de euregionale arbeidsmarkt zoeken, gaan wij ondersteunen door middel van een stage bureau. Van hieruit ondersteunen we tevens leerlingen in het voortgezet onderwijs op het gebied van maatschappelijke stages. Het euregionale bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en de samenleving hebben er baat bij wanneer we jonge goed opgeleide mensen aan ons binden. Voor alle ondernemers is een duidelijk aanspreekpunt in de organisatie beschikbaar.

4.4 Goede kennis van de Duitse taal

De gemeente zal zich sterk maken voor een meer prominente rol van de Duitse taal in onderwijsprogramma's voor jonge mensen, vanaf het primair onderwijs tot en met het beroepsonderwijs. Een goede kennis van de Duitse taal vergroot de kansen op de (euregionale) arbeidsmarkt aanzienlijk. Verder is ons goed nabuurschap met Duitsland van groot belang voor onze toekomst.

4.5 Minder regels en voorwaarden

Binnen de bestaande wet- en regelgeving zullen wij maximaal de ruimte zoeken om het euregionale bedrijfsleven de kans te geven mee te doen in werkzaamheden die door de gemeente Venlo en de regio worden ingekocht. We zullen onze eigen aanbestedingsprocedures tegen het licht houden en deze vereenvoudigen en in omvang afstemmen op de mogelijkheden van euregionale en maatschappelijk verantwoorde ondernemingen. Hierbij hebben we ook aandacht voor social return.

We zetten het mes in bovenwettelijke lokale voorwaarden die de gemeente Venlo zelf nog bovenop de Europese richtlijnen aan inkoop- en subsidiecriteria heeft gesteld. Deze extra voorwaarden zijn niet nodig of verplicht, dus moeten we ze onszelf ook niet opleggen. Ruim baan voor de ondernemers uit Venlo en onze euregio!

4.6 Inzet derde geldstromen

Grote projecten worden afgemaakt, waarbij de markt als eerste aan zet is. De gemeente hanteert taakstellend een terughoudende rol in het maken van plankosten voordat er voldoende zekerheden zijn dat private partijen hun ambities daadwerkelijk waarmaken. Dat geldt ook als criterium bij nieuwe kansen. Met een sterkere profilering en verbeterde acquisitie en werving van derde geldstromen zien wij kansen voor een rail terminal en de barge-terminal. Beide zijn van groot belang voor de economische positie van de gemeente Venlo en de regio. Ook zullen wij een lobby starten voor opwaardering van de A67, het spoorwegennet (inclusief Maaslijn, verdubbeling spoor Duitsland, haltes in Belfeld en op Trade Port West) en voor een toekomstig ontwikkelperspectief voor de Vier Paardjes en de Gùlickse Baan.

5. Leefbaarheid in wijken en kernen

5.1 Buurtbudgetten

Zoals gezegd zal de rol van de gemeente op allerlei terreinen kleiner worden en die van de samenleving groter. Bij een dergelijke verantwoordelijkheid hoort ook het mandaat om keuzes te maken. Daarom zullen we het initiatief nemen tot het instellen van Buurtbudgetten. Hiermee komt de verantwoordelijkheid voor de besteding van gemeentelijke middelen rechtstreeks bij de inwoners te liggen. Zij staan aan het roer van hun eigen leefomgeving, de gemeente ondersteunt.

Met behulp van de Buurtbudgetten zal er een verschuiving in gang gezet worden in de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de openbare ruimte. Deze kwaliteit is overal op peil, met voldoende groen, dat samen met bewoners goed onderhouden wordt. Op scholen en in buurten stimuleren we het opruimen van zwerfafval, de aanleg van moestuinen en stadslandbouw. De samenleving wordt versterkt via de Huizen van de Wijk en Buurt- en Bewonersnetwerken, die ondersteund worden vanuit fonds Stad van Actieve Mensen (SAM).

5.2 Buurtveiligheid

Een tweede speerpunt op het gebied van leefbaarheid is het thema Buurtveiligheid. Het borgen van veiligheid blijft uiteraard een kerntaak van politie, justitie en gemeente. Hufferigheid kent hierbij maar één remedie: een stevige aanpak! Om het gevoel van veiligheid bij onze inwoners te bevorderen, gaan we werken volgens het principe 'Buurt bestuurt'. Hiermee krijgen inwoners rechtstreeks invloed op de prioriteiten die de politie en de gemeente in hun buurt stellen. Ofwel: wat moet eerst. Daar waar nodig wordt flexibele camerabewaking ingezet om de veiligheid te versterken.

Op het thema 'verkeer' wordt het accent gelegd op verkeersveiligheid in wijken en kernen, onder andere op schoolroutes van kinderen.

5.3 Woningbouw

We waarderen het Strategisch Akkoord met de Woningbouwcorporaties op tot een Strategisch Partnerschap. Hierbij houden wij rekening met de veranderende regelgeving vanuit de landelijke overheid en geven we sturing aan de uitdagingen in de huidige (huur-)woningmarkt. Bijzondere aandacht gaat uit naar een toereikend aanbod van passende en betaalbare huisvesting voor studenten, starters, ouderen, mensen met een laag inkomen en arbeidsmigranten. Nu en in de toekomst. We continueren de startersleningen.

6. Positionering en profilering

6.1 Aangenaam vestigingsklimaat onderwijsinstellingen

Een sterke economie kan niet zonder een sterk ontwikkeld aanbod van (beroeps)onderwijs. We blijven inzetten op het binden van onderwijsinstellingen die aansluiten op de kracht van de euregionale economie. Van MBO tot en met universitair onderwijs en onderzoek op een nieuwe onderwijscampus. Om onderwijsinstellingen te binden aan onze stad wordt het vestigingsklimaat voor onderwijsinstellingen aantrekkelijk gemaakt.

6.2 Duurzaamheid

C2C en duurzaamheid zijn de belangrijke dragers waarop wij kansen willen creëren. Binnen de samenleving zullen we het draagvlak voor deze thema's gaan versterken. Duurzaamheid en innovatie zijn globaal drijvende succesfactoren gebleken voor sterke steden. Tegen die achtergrond verwachten wij veel van de campusontwikkeling die in de komende raadsperiode vorm moet krijgen. We zullen ons maximaal inspannen om deze voor de stad zo belangrijke stap voorwaarts te faciliteren.

6.3 Partnerschap en sturing

De komende jaren willen wij in strategisch partnerschap met bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en andere overheden en instanties verder bouwen aan een sterk ondernemingsklimaat. Hierin nemen we zowel de kansen als de leerpunten die de Floriade heeft opgeleverd volop mee. Zo gaan wij bijvoorbeeld met onze partners in de regio onze relatie met verbonden partijen ('participaties') onder de loep nemen. Doel daarbij is om te bezien hoe de sturingsmogelijkheden van gemeenten waar nodig kunnen worden vergroot, en ook hoe de gemeenteraad beter in positie kan worden gebracht in haar kader-stellende en controlerende rol, zeker waar sprake is van sturing op afstand.

6.4 Het verhaal van Venlo

In het vermarkten van de kwaliteiten van onze stad gaan wij onze historie meer verbinden met onze toekomst. Wij hebben als stad ons eigen DNA. Uniek DNA. De zo frequent behaalde titel van Logistieke Hotspot van Nederland en Europa is niet los te zien van ons verleden als Hanzestad en onze geografische positie in Nederland en in Europa. Daarnaast heeft Venlo een rijke historie op het gebied van tuinbouw en innovatieve maakindustrie. Onze (cultuur)historie heeft ons gebracht waar we nu staan. We moeten deze omarmen en vol trots uitdragen om mensen en organisaties te enthousiasmeren en te binden aan onze gemeente en aan elkaar. Onze ambities voor de toekomst zijn onlosmakelijk verbonden aan onze kracht uit het verleden. Dit dragen we met trots uit in het Verhaal van Venlo.

6.5 Toerisme langs de Maas

De Maas vormt de verbinding tussen unieke parels die Venlo toeristisch op de kaart zetten. Deze parels, van Arcen tot en met kloosterdorp Steyl, gaan we de komende periode meer glans geven door hier samen met het Verhaal van Venlo een miljoen euro in te investeren. De verbinding langs de Maas versterken we onder andere door te investeren in een toeristische fietsroute langs de Maas.

7. Dagelijks bestuur

Om het college in staat te stellen haar zichtbaarheid en communicatie met de wijken en kernen te vergroten, en om kansen die buiten Venlo moeten worden opgehaald te verzilveren, is gekozen voor een verbreding van het dagelijks bestuur van vier naar zes wethouders.

7.1 Wethouderswissel

De snelheid waarmee de veranderingen in zorg, welzijn en werkgelegenheid de komende jaren op ons afkomen, in combinatie met de complexiteit en impact van deze veranderingen in de samenleving, vragen om meer betrokkenheid en inbreng van het college op de werkvloer. Het draagvlak in de samenleving dat nodig is om de veranderingen succesvol te laten zijn en daarmee nu en in de toekomst recht te doen aan alle kwetsbare mensen in onze gemeente, vraagt om meer zichtbaarheid van het college in alle wijken en kernen van Venlo.

Een projectwethouder zal zich de komende twee jaar volledig richten op de decentralisaties. Deze post zal worden ingevuld door een wethouder van PvdA huize. Na 2 jaar treedt deze wethouder terug uit het college. De taken zullen dan herverdeeld worden binnen het college. Op dat moment treedt er tevens een nieuwe wethouder aan van CDA huize. Deze zal een deel van de sociale portefeuille overnemen en de slagkracht van het college op peil houden. Met als doel om de kansen die we de komende jaren willen verzilveren tot uitvoering te brengen. Met deze oplossing wordt tevens bewerkstelligd dat de politieke verhoudingen tussen de coalitiepartners tot haar recht komen in de verdeling van het aantal wethoudersposten.

7.2 Lobby en acquisitie

Daarnaast willen we een impuls geven aan het versterken van de acquisitiekraft van de gemeente. Door een efficiënte bestuurlijke lobby willen we bedrijven en (onderwijs-) instellingen, en daarmee banen, aan de euregio Venlo binden, en geldstromen van derden beter benutten. Dit vraagt om een gemeentebestuur dat niet opgesloten zit in vergaderzalen, maar zichtbaar aanwezig is in de samenleving en op de plekken die er toe doen. Een succesvolle bestuurlijke lobby in Maastricht, Den Haag en Brussel op de zaken die voor de stad relevant zijn vraagt om een bredere inzet. Dat geldt ook voor de positie en de belangen van Venlo in bijvoorbeeld de regio Noord-Limburg, Brainport Eindhoven en de Euregio. Denk hierbij aan het belang van de verbreding van de A67 en de noodzakelijke versterking van de spoorverbinding tussen Nederland en Duitsland. De komende periode zal het belang van Venlo als krachtige centrumgemeente in de Euregio merkbaar toenemen.

In bijlage 2 treft u een overzicht aan van de portefeuillevindeling in het nieuwe college van Burgemeester en Wethouders.

8. Financiën

8.1 Bijstelling begroting

De gevolgen van de economische crisis zullen nog enkele jaren op de gemeentebegroting voelbaar blijven. Neem daarbij de nieuwe opgaven in het sociaal domein en het wordt snel duidelijk dat ook de komende jaren financieel niet gemakkelijk zullen worden. Aan de ene kant zijn nieuwe bezuinigingen opgevoerd, waardoor aan de andere kant ruimte ontstaat voor nieuw beleid.

Uit de vorige raadsperiode stond nog een taakstelling van 1,5 mio. Wij willen met een schone lei beginnen

Aan beide kanten van de begroting kan dit worden opgedeeld in twee categorieën:

8.2 Onvermijdelijke uitgaven versus taakstellende bezuinigingen

Er zijn onvermijdelijke uitgaven die vragen om harde dekking in de begroting. Naast een nog in te vullen taakstelling van €1,5 miljoen uit de vorige raadsperiode, vraagt ook de uitbreiding van het college om extra middelen. Om de nieuwe periode met een schone lei te beginnen, worden in dit akkoord taakstellende bezuinigingen van ten minste €1,9 miljoen vastgelegd. De specifieke keuzes die hiervoor gemaakt worden, zijn opgenomen onder de post 'Taakstellende bezuinigingen' in Bijlage 1 van dit coalitieprogramma.

8.3 Politieke ambities versus aanvullende besparingsdoelen

Naast onvermijdelijke uitgaven zijn er ook politieke ambities vastgesteld op basis van de verkiezingsuitslag. Deze ambities dienen afgedekt te worden door aanvullende besparingsdoelen, gekoppeld aan de spelregel dat de keuze om geld echt uit te geven pas wordt gemaakt als zeker is dat de besparingsdoelen die hiervoor nodig zijn ook gehaald kunnen worden. Zowel ambities als besparingen zijn nader uitgewerkt in Bijlage 1 van dit document.

8.4 Financiële spelregels

Naast concrete inhoudelijke keuzes spreken we ook een aantal nieuwe financiële spelregels af:

- Iedere portefeuillehouder is in principe verantwoordelijk en kan worden aangesproken op een sluitende begroting en uitgaven binnen zijn of haar programma's.
- Op basis van de kaders die de gemeenteraad stelt, wordt maximaal ruimte gegeven aan de uitvoeringsorganisatie en de samenleving om binnen het sociale domein de middelen te ontschotten, zodat de afgesproken doelstellingen gehaald worden.
- Er komt een plafond in voorbereidingskosten voor ruimtelijke plannen. Met het gedetailleerd uitwerken van visies, plannen en studies wordt terughoudend omgegaan. Er wordt veel meer vrijheid aan initiatiefnemers geboden om zelf keuzes te maken. Fysieke investeringen in bijvoorbeeld basisinfrastructuur als wegen en riolering worden pas vrijgegeven als concreet zicht op realisatie van ruimtelijke plannen bestaat.
- Het woonlastenprincipe wordt losgelaten. Dat betekent dat stijgingen of dalingen in de riool- en afvalstoffenheffingen worden ontkoppeld van de OZB. Hierbij stellen we ons als uitgangspunt dat de afzonderlijke componenten van de woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing) de komende vier jaar met niet meer dan de inflatiecorrectie stijgen.

- Om ondernemerschap en kostenbewustzijn in de ambtelijke organisatie te bevorderen spreken we af dat wanneer de organisatie creatieve oplossingen vindt om met behoud van kwaliteit besparingen te realiseren, deze besparingen voor 25% benut mogen worden binnen het beleidsveld waar ze gerealiseerd worden. In plaats van dat zij zoals in het verleden, in zijn geheel ten gunste komen van de algemene middelen.

In Bijlage 1 treft u een verdere uitwerking aan van de financiële afspraken uit dit coalitieakkoord.

9. Tot slot

Met dit coalitieakkoord wordt richting gegeven aan het beleid dat de gemeente de komende periode tot uitvoering wil brengen. Op basis van dit document stellen zij zich als doel om maximaal recht te doen aan de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen en aan de kansen en uitdagingen die zij op dit moment voor de toekomst van de gemeente Venlo zien.

Vanzelfsprekend is dit een momentopname die onderhevig zal zijn aan verandering. Daarom zullen wij altijd open blijven staan voor opvattingen en ideeën van anderen binnen en buiten de raad en ruimhartig proberen om deze een plek geven in onze keuzes voor de toekomst.

De coalitiepartners hebben vertrouwen in de toekomst en een groot vertrouwen in de kracht van de Venlose samenleving. Door samen te werken laten Venlonaren iedere dag zien wat ze kunnen bereiken. Bij het organiseren van fantastische evenementen, zoals de Vastelaovend het Zomerparkfeest en de Venloop. Als vrijwilliger in het verenigingsleven en steeds vaker in informele verbanden in de eigen buurt. Op het gebied van zorg, welzijn en leefbaarheid. Wij zijn er klaar voor. Hopelijk wilt u met ons samen werken aan een mooie toekomst!

Venlo, 17 april 2014

Namens de fracties van:

VVD

Stephan Satijn

CDA

Jos Teeuwen

PvdA

Vera Tax

VenLokaal

Henk Brauer

Bijlage 1A: Financieel overzicht

Maatregel (bedragen x € 1.000)	2015	2016	2017	2018
A Taakstellende Bezuinigingen				
A1 Dynamisch verkeersmanagementsysteem (reductie 0,2 miljoen)	20	20	20	20
A2 Sport	300	300	300	300
A3 Omroep Venlo	10	20	40	40
A4 GGD	150	150	150	150
A5 Museum van Bommel van Dam	0	0	0	100
A6 Inkoop efficiency en innovatie	500	1.000	2.000	3.000
A7 Subsidiebeheer (loslaten)	250	250	250	250
A8 Deregulering / minder toezicht / minder bureaucratie	200	400	400	400
Subtotaal Taakstellende Bezuinigingen	1.430	2.140	3.160	4.260
B Aanvullende Besparingsdoelen				
B1 Efficiency door Regionale Samenwerking	100	250	500	500
B2 Werken voor Derden	100	200	300	400
B3 Heroverweging Ruimtelijk Fysieke Domein	500	900	1.700	2.400
B4 Baten Derde Geldstromen	pm	pm	pm	pm
B5 Acquisitie in relatie tot DCGV	pm	pm	pm	pm
Subtotaal Aanvullende Besparingsdoelen	700	1.350	2.500	3.300
Totaal Opbrengsten (A+B)	2.130	3.490	5.660	7.560
C Onvermijdelijke Uitgaven				
C1 Nog in te vullen taakstelling (takendiscussie)	1.500	1.500	1.500	1.500
C2 Bestuurskosten uitbreiding college B&W	360	360	360	360
Subtotaal Onvermijdelijke Uitgaven	1.900	1.900	1.900	1.900
D Politieke Ambities				
D1 Opvangen Bezuinigingen 3 Decentralisaties Sociaal Domein	pm	pm	0	0
D2 Toerisme langs de Maas en Venlo Verhaal	250	250	250	250
D3 Evenementen	192	192	192	192
D4 Buurt Bestuurt, Jeugd en Jongeren	58	58	58	58
D5 Infrastructuur in Wijken en Kernen en GVVP	70	240	310	380
D6 Lobby Derde Geldstromen, Stagebureau, Startersfonds	250	250	250	250
D7 Cofinanciering 3e Geldstromen	pm	pm	pm	pm
D8 Ruimte voor Nieuwe Ambities / Uitdagingen	pm	pm	pm	pm
D9 Acquisitie	pm	pm	pm	Pm
Subtotaal Politieke Ambities	820	990	1.060	1.130
Totaal Uitgaven (C+D)	2.720	2.890	2.960	3.030
Resultaat (A+B)-(C+D)	590-	600	2.700	4.530

Bijlage 1B: Toelichting Financieel overzicht

A - Taakstellende bezuinigingen

A1 Dynamisch verkeersmanagementsysteem

Onlangs zijn in de gemeenteraad plannen gepresenteerd voor een dynamisch verkeersmanagement systeem (DVM), om de verkeersstromen die op drukke dagen rond en in de binnenstad van Venlo voorkomen in goede banen te leiden. Deze investeringen zullen voor een bedrag van €200.000,- niet worden uitgevoerd en de recente investeringen in de binnenstedelijke verkeersinfrastructuur worden eerst een kans te geven om zich te bewijzen. Ook wachten we af of de snelle technologische vooruitgang op het gebied van mobiele apparatuur, nieuwe investeringen in een DVM niet overbodig maakt.

A2 Sport

De sportbegroting is de afgelopen jaren ontzien als dit vergeleken wordt met andere domeinen. De keuze om als overheid los te laten, kan ook in de Sport verder worden doorvertaald. Hierbij kan gedacht worden aan o.a. verschuiven van eigendom van accommodaties naar gebruikers, het verschuiven van onderhoudstaken inclusief budget naar gebruikers en/of het gericht verhogen van tarieven voor volwassen sporters. De portefeuillehouder sport zal in co-productie met sportend Venlo nadere voorstellen tot invulling van deze taakstelling voorleggen aan de gemeenteraad.

A3 Omroep Venlo

Een goed functionerende lokale omroep is een groot goed. Uit een benchmark is echter gebleken dat de gemeentelijke subsidie aan Omroep Venlo fors uit de pas loopt met het landelijk gemiddelde. Omdat er naast de subsidie ook nog programma's worden ingekocht bij Omroep Venlo en de omroep in haar nieuwe huisvesting geacht mag worden meer commerciële kansen te benutten bij een aantrekkelijke economie, wordt er geleidelijk een beperkte bezuinigingstaakstelling opgenomen in de begroting.

A4 GGD

Na de fusie van de GGD en de consultatiebureaus vanuit de Zorggroep en de reorganisatie binnen het geheel van de Veiligheidsregio Limburg Noord, voorzien we ruimte voor een aanvullende bezuinigingstaakstelling van 5% op de begroting van de GGD. Ook hierbij kan bezien worden of regels losgelaten kunnen worden en/of wettelijke taken soberder kunnen worden uitgevoerd.

A5 Museum van Bommel van Dam

Op de begroting van Museum van Bommel van Dam kan (in het kader van verzelfstandiging en/of samenwerking met derden) onder andere door nauwere samenwerking en kostendeling met het Limburgs Museum een aanvullende taakstellende besparing van €100.000,- vanaf 2018 worden ingeboekt.

A6 Inkoop efficiency en innovatie

Een verdergaande kanteling van rechtmatigheid naar doelmatigheid van de gemeentelijke inkooporganisatie, alsmede verregaande samenwerking op inkoop met externe partijen kan een aanzienlijke besparing opleveren op het beïnvloedbare inkoopvolume.

A7 Subsidiebeheer (loslaten)

De gemeente stelt te veel eisen bij het toekennen van subsidies, die zowel bij de subsidie ontvangende partijen als bij de gemeente zelf tot onnodige bureaucratische kosten leiden. Ook wordt er onnodig geld rondgepompt door aan de ene kant subsidie toe te kennen en aan de andere kant kosten in rekening te brengen. Door ook hier het principe loslaten in vertrouwen toe te passen, voorzien we een besparingsmogelijkheid oplopend tot €400.000,- per jaar.

A8 Deregulering / minder toezicht / minder bureaucratie

Met name in het ruimtelijk-fysieke domein willen we door middel van minder regels en meer vertrouwen een besparing realiseren. De handhavingscapaciteit zal kritisch bezien worden ten opzichte van de maatschappelijke en financiële opbrengsten en waar mogelijk zullen boetes verhoogd en communicatie verbeterd worden om het rendement te verhogen.

B - Aanvullende Besparingsdoelen

B1 Efficiency door Regionale Samenwerking

Deze post spitst zich met name toe op de gezamenlijke uitvoering van taken in regionaal verband. Samenwerking op het gebied van het innen van gemeentelijke belastingen en op het gebied van automatisering hebben bewezen dat dit aanzienlijke besparingen kan opleveren. Derhalve zal de komende tijd versterkt worden ingezet op onderbrengen van uitvoerende taken in regionale facilitaire samenwerkingsverbanden. De oprichting van een regionale modulaire gemeenschappelijke regeling, waartoe 7 regiogemeenten recentelijk besloten hebben, kan hiertoe als basis dienen.

B2 Werken voor Derden

De gemeente Venlo beschikt als grote centrumgemeente over een kwalitatief uitstekende basis aan beleidscapaciteit in de eigen organisatie, daar waar regiogemeenten deze capaciteit regelmatig extern inhuren. Door de kwaliteit in onze organisatie meer te vermarkten in de regio (zoals reeds enkele malen succesvol toegepast in de afgelopen periode), kan een besparing op de personeelskostenbegroting worden gerealiseerd, zonder dat hiervoor mensen hoeven af te vloeien uit de organisatie.

B3 Heroverweging Ruimtelijk Fysieke Domein

De kostenontwikkeling in het Ruimtelijk Fysieke Domein loopt nog niet in de pas met eerdere taakstellingen en lijkt in toenemende onbalans te zijn met de resultaten die de afgelopen periode in het sociaal domein zijn ingezet. Het vergroten van het kritisch vermogen bij het maken en wegschrijven van kosten in grondexploitaties, maar ook het loslaten van planologische detailsturing kunnen in de ogen van de coalitiepartners tot substantiële besparingen leiden.

B4 Baten Derde Geldstromen

We zetten versterkt in op het aanboren van Derde Geldstromen en hieraan geven we samen met het vergroten van de acquisitiekraft van de gemeente een kwaliteitsimpuls van €250.000,- per jaar. Vanzelfsprekend gebeurt dit met het doel om een veelvoud van dit bedrag aan middelen te verwerven en investeerders aan Venlo te binden. Om hier een transparantie afrekenbare sturing op te laten plaatsvinden, zal hiervoor een programmatische aanpak gerealiseerd worden en worden doelstellingen en opbrengsten expliciet gemaakt in de begroting.

B5 Acquisitie in relatie tot DCGV

Bij het versterken van de gemeentelijke acquisitiekracht hoort een goede afstemming met de euregio, alsmede een kritische blik op de huidige structuren en resultaten. Onder andere voor wat betreft de samenwerking met Development Company Greenport Venlo (DCGV). Het versterken van het gemeentelijke acquisitievermogen dient gepaard te gaan met een beter resultaat voor Venlo en de regio en zou moeten leiden tot een besparing op de huidige externe uitvoeringskosten.

C - Onvermijdelijke Uitgaven

C1 Nog in te vullen taakstelling (takendiscussie)

Uit de voorgaande raadsperiode resteert nog een bezuinigingspost die ingevuld moet worden om de begroting sluitend te krijgen: de zogenaamde takendiscussie. Er dient hiermee nog een bedrag van €1,5 miljoen euro per jaar te worden ingevuld.

C2 Bestuurskosten uitbreiding college B&W

Aan de uitbreiding van het college van B&W met 2 fte, hangt een prijskaartje van ongeveer €360.000,- (inclusief alle bijkomende facilitaire kosten) per jaar. Deze kosten dienen vanzelfsprekend gedekt te worden in de begroting.

D – Politieke Ambities

D1 Opvangen Bezuinigingen 3 Decentralisaties Sociaal Domein

Op 1 januari 2015 wordt de gemeente Venlo verantwoordelijk voor een groot aantal nieuwe taken in het sociaal domein. De middelen die hiervoor van het rijk meekomen naar de gemeentebegroting, zullen in 2015 in één stap fors lager zijn dan wat op dit moment beschikbaar is voor deze taken. Op basis van de huidige informatie zullen de besparingen die Venlo in 2015 dient te bereiken ten opzichte van de huidige budgetten, ongeveer €10 miljoen per jaar omvatten.

In dit coalitieakkoord spreken partijen af dat zij deze bezuinigingen over een periode van 3 jaar uitsmeren, door hiervoor middelen uit de eigen begroting te reserveren. Dit betekent het aftoppen van de bezuinigingen met een bedrag van ca €6,7 miljoen in 2015 en €3,3 miljoen in 2016. Deze middelen kunnen worden opgebouwd uit besparingen die reeds in 2013 en 2014 zijn bereikt op de uitvoering van de WMO. Daar waar deze middelen nog niet zijn ondergebracht in een voorziening (spaarpot) voor dit doel, zullen deze met terugwerkende kracht tot 1 januari 2013 ten behoeve van dit doel worden geormerkt, voor zover dit niet uit besparingen kan worden opgebracht. De definitieve bedragen zullen waarschijnlijk lager uit vallen en zullen worden vastgesteld nadat de definitieve begrotingscijfers van het rijk zijn ontvangen. Uitgaande van het principe dat bezuinigingen t.o.v. de huidige middelen met respectievelijk 2/3 en 1/3 van de bezuinigingstaakstelling zullen worden afgeremd met eigen middelen.

D2 Toerisme langs de Maas en Venlo Verhaal

De komende 4 jaar zal een bedrag van €1 miljoen euro incidenteel worden geïnvesteerd in Toerisme langs de Maas, waaronder kloosterdorp Steyl en in het uitdragen van onze rijke cultuurhistorie in het Verhaal van Venlo.

D3 Evenementen

In het verleden is op de post Evenementen een bezuiniging van €192.000,- ingeboekt. Deze is per amendement bij de laatste gemeentebegroting eenmalig terug gedraaid voor het jaar 2014. Via dit akkoord wordt deze bezuiniging structureel ongedaan gemaakt met ingang van 2015.

D4 Buurt Bestuurt, Jeugd en Jongeren

Medezeggenschap van inwoners bij het bepalen van prioriteiten op het gebied van Veiligheid en Jeugd krijgt een extra impuls. Dit dient met name communicatief ondersteund te worden. Hiervoor wordt €58.000,- per jaar beschikbaar gesteld.

D5 Infrastructuur in Wijken en Kernen en GVVP

De beschikbare ruimte voor investeringen in het gemeentelijk Verkeer en Vervoersplan (GVVP) zullen zonder nieuwe impuls opdrogen. De komende 4 jaar zullen wij een bedrag van €2 miljoen investeren in het project Fietsen langs de Maas. Uitgaande van 50% cofinanciering door derden, levert dit vanaf 2016 een kapitaallast van €100.000,- per jaar op. Voor basisinvesteringen in Wijken en Kernen inclusief verkeersmaatregelen trekken we €1,4 miljoen per jaar uit. Ook de helft hiervan zal uit derde geldstromen gedekt moeten worden. In de begroting dienen hiervoor kapitaallasten te worden afgedekt, oplopend van €70.000,- in 2015 tot €280.000,- in 2018.

D6 Lobby Derde Geldstromen, Stagebureau, Startersfonds

In het economisch domein zullen een aantal impulsen worden gegeven. De eerste impuls is een versterking van de lobby voor derde geldstromen. Het college van B&W zal hier een actievere positionering in krijgen, onder regie van een coördinerend wethouder. Daarnaast zal er een stagebureau worden opgezet om jongeren te helpen met het vinden van geschikte stageplaatsen. Hier zullen ook de maatschappelijke stages worden onder gebracht. Startende ondernemers zullen vanuit een nieuw op te richten startersfonds ondersteund worden. Innovatieve ideeën krijgen zo een impuls. Voor deze posten gezamenlijk wordt een bedrag van €250.000,- per jaar beschikbaar gesteld.

D7 Cofinanciering 3e Geldstromen

Bij het verwerven van 3^e geldstromen zal met enige regelmaat cofinanciering vanuit gemeentelijke middelen als voorwaarde gesteld worden. Dit dient zoveel mogelijk vanuit bestaande middelen te geschieden, echter zo nu en dan zullen de kosten hier voor de baten uitlopen vanuit de algemene middelen.

D8 Ruimte voor Nieuwe Ambities / Uitdagingen

Nieuwe ambities en uitdagingen zullen de komende jaren ongetwijfeld het pad van de gemeente Venlo kruisen. Om hier klaar voor te zijn, springen we bij de start van deze periode omzichtig om met het vaststellen van nieuwe ambities en claims voor extra geld aan de voorkant. De financiële paragraaf van dit coalitieakkoord sluit derhalve met een positief meerjarenperspectief. Dit betekent echter niet dat we rustig aan kunnen doen met betrekking tot besparingsmaatregelen. We kiezen nadrukkelijk voor een solide en sobere financiële huishouding.

D9 Acquisitie

Het stroomlijnen van de acquisitie van partijen die in Venlo willen investeren dient zich niet alleen maatschappelijk uit te betalen, maar ook financieel. Door deze post expliciet op te nemen in de financiële paragraaf committeren we ons om dit inzichtelijk te maken.

Bijlage 2: Portefeuilleverdeling

Het college van B&W zal naast de burgemeester de komende jaren uit 6 wethouders bestaan. De VVD zal hierbij 2 wethoudersposten vervullen en VenLokaal 1 post. CDA en PvdA leveren ieder 1 wethouder die de gehele ambtsperiode vervult en ieder 1 wethouder die een halve ambtsperiode vervult. Zo wordt tot een evenwichtige politieke verdeling gekomen, zonder met parttime wethouders te werken. Voor zover bekend een novum. De beoogde kandidaten en hun portefeuilles zijn:

W1: VVD – Stephan Satijn

Economische Zaken
Binnenstad
Onderwijs
Coördinerend portefeuillehouder Acquisitie en Derde Geldstromen

W2: CDA – Jos Teeuwen

Stedelijke Ontwikkeling
Cultuur en Toerisme
Natuur en Water incl. Deltaprogramma
Grootschalige Verkeersinfrastructuur
Euregio en Strategische contacten Duitsland

W3: PvdA – Vera Tax

Sociale Zaken en Werkgelegenheid (tot 1 maart 2016)
Armoedebeleid
Jeugd (vanaf 1 maart 2016 aangevuld met Jeugdzorg)
Veiligheid in de Wijk
Evenementen
Welzijn en Zorg (vanaf 1 maart 2016)

W4: VenLokaal – Henk Brauer

Wonen (Volkshuisvesting) en Leefomgeving
Wijkgericht werken
Verkeer in Wijken en Kernen (Binnenstedelijke Infrastructuur)
Openbare Werken
Sport

W5: VVD – Wim van den Beucken

Bedrijfsvoering en Publieke Dienstverlening
Financiën inclusief Grondbedrijf
Project Stads kantoor
Duurzaamheid en Cradle 2 Cradle

W6A: PvdA – Ramon Testroote (tot 1 maart 2016)

Projectwethouder 3 Decentralisaties, waaronder:
Participatie, Welzijn, Zorg en Jeugdzorg

W6B: CDA – (Kandidaat in te vullen vanaf 1 maart 2016)

Sociale Zaken en Werkgelegenheid incl. Participatie (vanaf 1 maart 2016)
Eventueel aan te vullen met onderdelen uit portefeuille W2